

RENATVS VGLIONE

DE "CORONA PATRVM ERASMIANA"

uadraginta abhinc annos, Augustae Taurinorum Adsocietatis Italicae Classicitati Colendae (AICC) legatio in studiis humanioribus litterisque de munere fouendis operatur. Hac quidem Taurinensi legatione curante, XL annos coram oppidanis pleraque doctrinae lectisternia suae Palladi sunt opipare oblata, et tanta nostratum sedulitate ut a Pedemontanis locis fama talium inceptorum totam per hanc paeninsulam longe lateque manaret.

Studentes idcirco quo melius opportuniusque ea confirmarentur instituta, quae non Allobrogibus nostris modo, uerum Italis quoque eruditioribus uiris non mediocriter profuisse uidentur, neque haec tot experientiarum messis usque ad id tempus exaggerata dissiparetur atque insimul patrimonium quodammodo morale tot per annos feliciter accurateque aceruatum, legationis Subalpinae AICC moderatores Taurinense uirorum litteratorum sodalicium condere statuerunt, quod CESV inscribitur, i. e. Centro Europeo di Studi Vmanistici nostratim, seu Collegium Europaeum Studiorum Humanitatis, quodque in "Desiderii" illius "Erasmi" honorem eodem "Roterodami" nomine sunt auspicati; quippe cui uiro natione Batauo, Attico subtilitate, cultu linguaue Latinissimo, mente ingenioque prorsus Europaeo, doctoralem sacrae theologiae lauream ac dignitatem ipse Taurinensis Athenaei senatus olim (A.D. 1506) tribuit merito.

Hoc igitur Collegium rite censitum, lege constitutioneque propriis ad regulam temperatum est, cum suaे potestatis suique iuris omnino sit omnes curas labores opes conferre atque impendere ut agnitio promoueat hereditatis illius locupletissimae Europaeorum omnium: trifariae primum — Graecae uidelicet Romanae Christianae — deinde, ueluti pretiosissimi in testamento legati, cura et studio SS. Patrum scriptorumque Medii Aeuī diligentissime Europae cunctae traditae usque ad Renatam quam dicunt Humanitatem, ut, liberalia per studia, aliis alii potissimum profiant.

Quod quidem agetur, Deo beniuole uolente, utpote cum haec ad egregia proposita sententia simus adducti minime fallaci, dum opera huiusmodi fundata, ad artes optimas litterasque fouendas, apud nos magis magisque ualitura quam persuassimum

habebimus. Namque quin hodie humanitas nostra pergrauiter periclitetur ultra aequora quoque et montana munima, neque solum heic apud nos citraque Alpes, nemo sanest qui inficias eat. Nihilominus, utcumque sese ea res habebit, quis bonae mentis dubitet quin omnibus uiribus sit perseverandum, praecipiendo erudiendo edocendo, ne humanarum disciplinarum institutio munus suum a maioribus traditum indigne in pieue dimitat?

Vt suscepta liberalibus pro disciplinis consilia atque proposita quam optime fouverent alerentur proueherentur ad humanitatis artes ac disciplinas tam discendi quam docendi excolendas, operasque praesertim his temporibus peropportune augendas, cohors sociorum, qui Collegio Europaeo Studiis Humanitatis prouehendis (CESU) praesunt, docta magnanimaque inaugurauit incepta, geminum Christianorum scriptorum corpus instruere ex sententia constituens cui inscriptio CORONA PATRVM ERASMIANA. Cuius si rationem tituli quis quaesierit, ea palam paeclareque declarabitur: quippe cum florulentorum eiusmodi sertorum compositores sibi praesertim statuant noua edere opera Ecclesiae Patrum Auctorumque Renatis Litteris florentium (quod quidem praecipuum propositum inest huic oneroso atque operoso incepto).

CORONA PATRVM ERASMIANA igitur, quod corpus proxime autumauimus esse duplex, binos in ordines ita dispertitur, quorum “Series Patristica” prior, alter uero “Series Humanistica” nuncupantur, ut index auctorum bifarius seorsum contineatur; qui tamen — tum prisci Patres Ecclesiae cum Scriptores Renatis Litteris florentes — uelut uno ex agmine prodeentes, discreto licet temporis spatio, non absque causis apud Europaeos institutionum ingenuis studiis tradendis atque tuendis conditores adhuc habitи sunt, a tardisque nepotibus etiamnunc celebrantur. Namque hoc saeculum, quantumcumque id est, haud intellegi potest aliter ac si postrema eademque doctorum illorum aetas esse pro certo habeatur, qua, iisdem triplasiae conuersationis auspiciis, Graecitas, Romanitas, Christianitas, propitiis prosperisque inter sese conloquiis diu uarieque quasi sermocinantes, adeo consertae sunt, ut hinc inde secum in symbolum coniunctae, figurate confoederarentur, denique in meram gratiam sub Roterodami illius nomine feliciter coirent. Cuius magistri — tot, tantisque operibus in posteritatis admirationem mansuris — de ingenio praedicare atque industria superuacuumst sane, cum is — ut omnes ferme consentiunt — Christigeni uiri *typos* eiusdemque litterati sit *kat' exochén* factus, quia philologus exstisset uidetur cunctorum optimus in “re publica litterarum”, immo princeps, Europaeque praceptor, qui animum uitam opera indefesse instituit ad exemplar animi numquam non “docta pietate” exornati.

Itaque Series uoluminum utraque, quam diptycham quidem superius diximus, tum Patristica, tum Humanistica, e typographeo Hermanni Loescher Taurinensi diligentibus curis eorum diuulgabitur qui, in CORONAE PATRVM ERASMIANAE

moderatorum collegium cooptati, ad scriptores illos egregie edendos summo studio ac religione se contulerunt. Ergo, dextris omnibus, huius bibliothecae penetralia — uel horti saepa, quo uerba rebus aptentur fortasse aptiora — “rei publicae litteratorum” uniuersae iam per sodalicium nostrum patebunt: etenim ad CORONAM purpureis uelut e floribus conserendam, quos semperiuua PATRVM uirecta benignissime submittunt, editiones archetyporum operum quam integerrimae opitulabuntur, uigilantissime ad excellentium codicum fidem recognitae, criticis quae dicuntur adnotationibus semper instructae, amplissimis praefationibus commentariis indicibus adactis, italicis interpretationibus de more additis.

Huic nostro incepto illud propositum est: ut quam uitalis etiamnunc sit humanitatis ac bonarum litterarum uis appareat et exstet: quantum ipsa ualeat ad iuuenum ingenia bene instituenda atque informanda, ad regendam administrandamque rem publicam, ad naturales quaestiones ratione quadam tractandas et uia: denique ad humanum genus humanius efficiendum.

Quotiescumque enim nos cum iis, qui multis ante saeculis in his terris uixere, composuimus, tunc planius animi nostri uitaeque, quam cottidie exigimus, nobis consci iieri solemus, atque firmiora futuri temporis iacimus fundamenta, quasi robustissimae quercus, quae — ut ait Zielinski ille — cum radices in terram egerunt, noluerunt uerum retrorsum regredi, quin immo trunco sursum tollere, ramos late diffundere, gemmas flores fructus quam uberrime edere expetiere.

Est enim “humanitas” tamquam patria omnium communis, qua quidem homines, inter sese sermone religione institutis diuersi, alii cum aliis, omni discrimine longe remoto, artissime coniunguntur.

Studia “humanitatis” nuncupantur — iuxta Leonardi Bruni illud — “quod homines perficiant” atque exornent. Ac “liberales” dicuntur illae disciplinae non modo quod sint libero homine dignae, uerum etiam quia hominem “liberum” efficiunt: liberum sane ab omnibus praeiudicatis opinionibus, ab illo turpissimo ac deformi rerum obsequio, quae in more esse uidentur. Atque eadem adeo liberum animi iudicium faciunt, ut, praeiudicatis quibuslibet opinionibus excussis atque exclusis, “nullius addictus iurare in uerba magistri” — ut Horatium quoque nostrum memoremus —, homo ad rerum ueritatem totus contendat consequendam.

Nunc uelimus desiderantissime hominem quem appellant “Europaeum” adloqui, monitione illa aptissima utentes Leonis Magni Papae ad Christianum baptismate renatum: “Agnosce, o Christiane, dignitatem tuam!” (*Sermo I de Natiuitate Domini*). Idem recte adfirmare possimus ad eandem Europam nos conuertentes: “Agnosce, o Europa, dignitatem tuam!”, quae idem ualet ac “dignitas hominis”, quam omnes Patres

tui, primum Graeci et Romani, dein Christiani, contemptis omnibus omnis generis difficultatibus dubiis repugnantiis, animo conceperunt definierunt propugnarunt!

Ex agnitione illa (“agnosce!”) omnia iura emanauere libertatesque — quas appellant conscientiae opinionis religionis etc. — quae Europam effecerunt singulare quoddam exemplar humani generis cultusque memoriae.

“Humanitas” de qua loquimur pro certo habet “hominis dignitatem” idem ualere ac libertas uariis suis formis occurrens atque figuris; immo uero hominem ipsum - quod quidem mirabilius est! -, utpote ratione praeditum atque oratione, “imaginem Dei” quodammodo esse.

Ob talem ac tantam dignitatem homo uitam suam bene gerere potest atque rem publicam; praeterea idem contra “Fortunae” uires, sua ui ac uoluntate, “Virtutem” obicere numquam non ualet actuosam ac sollertem. Qua sublata, omnino uariae ortae non essent artes, neque litterae nec scientiae nec philosophia nec ratio rei publicae administrandae neque tribunalia iuraque.

Quam ob rem, his temporibus iniquis, aequo honestoque utile persaepe praepontibus, quam maxime necessariumst recogitare funditusque denuo constituere “humanitatem” illam, quae nostrae Europae uerum habetur atque ingenuum fundamen idemque firmissimum ac solidissimum.

At res, quae nunc sunt, omnino alio tendere uidentur. “Saeculum est” — dixerit quispiam — “ac saeculo parendumst”...! Nos uero, uno ore cum Augustino, respondemus: “Nos sumus tempora: quales sumus, talia sunt tempora”!

Balza alla mente una domanda pressante, anche se in fondoretorica: quanta sapienza avremmo guadagnato, quanto ne avrebbe beneficiato la nostra coesistenza, se parte dei finanziamenti dell’Unione Europea fosse stata dedicata, per esempio, alla traduzione degli scritti dei suoi più illustri rappresentanti in una Biblioteca della Cultura Europea, curata e pubblicata in comune?

Personalmente sono convinto che avrebbe potuto costituire il miglior investimento per il futuro dell’Europa e per la buona riuscita della sua missione.

Da ZYGMUNT BAUMANN, *Per tutti i gusti. La cultura nell’età dei consumi*, Cambridge 2011 (Ed. Italiana Laterza 2016), p. 111